

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Пелагия Михайлова Терзийска, ЮЗУ „Неофит Рилски“

на дисертационен труд на тема на тема: **„СЪВРЕМЕННИ ПОДХОДИ ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ СПОСОБНОСТИ ПРИ ДЕЦА ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР“**, за получаване на образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика)

Автор: Константинос Йоаннис Магалиос

Научен ръководител: проф. д-р Неда Балканска

Настоящото становище е изготвено на основание заповед № РД 38-638/9.12.2022 г.. на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“, както и на решение на научното жури по процедурата.

Общо представяне на процедурата и докторанта

Константинос Магалиос е редовен докторант с обучение на английски език в катедра „Специална педагогика“, Факултет по науки за образованието и изкуствата на СУ „Св. Климент Охридски“.

Процедурата и представеният комплект от документи е съобразен с Правилника за развитие на академичния състав на Софийския университет.

В периода 2010-2012 г. Константинос Магалиос е студент в специалност „Начална педагогика“ в Егейски университет, Родос, (Гърция), а през 2013 – завършва ОКС „Магистър“ по Специална педагогика в СУ „Св. Климент Охридски“. По-късно – 2021 г. завършва втора магистърска програма „Модели на планиране и развитие на образованието“ в Егейски университет, Родос. Участва в няколко конференции по актуални въпроси в сферата на образованието.

От октомври 2014 до юни 2021 работи като преподавател по специално образование в основни училище на различни населени места в

Гърция. Междувременно през лятото е придружител в къмпинги за деца с увреждания.

Интереса си към проблемите на деца с увреждания Константинос Магалиос затвърждава чрез продължаване на обучението си в третата степен на висше образование, като докторант по специална педагогика в СУ „Св. Климент Охридски“.

Актуалност на тематиката

Комуникацията е един от основните проблеми на децата от аутистичния спектър. Затова подобряване на техните социални умения и взаимоотношения, стимулиране на комуникативните им способности е приоритет, налагащ необходимостта от търсенето на възможности за терапевтични въздействия, прилагането на съвременни стратегии, насочени към езиковото и социалното им развитие. Използването на комуникативни стратегии е от съществена значимост за комуникацията, социалните взаимодействия и преподаването на учениците с РАС. Организирането на образователната среда е с фокус върху формирането на комуникативните им способности, но в повечето случаи акцент се поставя върху създаването на експресивни комуникативни умения. По-малко внимание се обръща на стимулиране на способността му да разбира смисъла и значението на комуникацията. Това обуславя значимостта и актуалността на темата на дисертационното изследване.

Представяне на труда и оценка на съдържанието

В предложения дисертационен труд са изпълнени изискванията към педагогически изследвания с теоретичен и експериментален характер. Съдържа 162 страници основен текст, 15 страници списък на литературните източници (съдържащ 155 заглавия, включително интернет източници) и 26

страници приложения. Структуриран е във въведение, 4 глави, Заключение. Изследването е построено на добра концептуална основа.

Във въведението накратко се обосновава актуалността на избраната тема. Вниманието се насочва към трудностите, които срещат децата от РАС при изграждането на взаимоотношения с връстниците си, липсата на необходимите им социални умения, затрудненията, които срещат при разбиране на чувствата и възприятията на хората, с които се опитват да взаимодействат.

Литературният обзор по изследваната проблематика е направен в първа и втора глава. Представени са различни термини и дефиниции отнасящи се за разстройството от аутистичния спектър. Подробно са описани изследвания на различни автори за причините, епидемиология и разпространението на РАС. Вниманието се насочва към генетични фактори, пренатални фактори провокиращи РАС, както и фактори на околната среда, които са свързани с разпространението му. Заедно с методи за диагностициране докторант Магалиос разглежда и терапевтични методи, и програми за ранната интервенция, които може да подобрят развитието на детето, включително начини за преподаване и стратегии на работа подпомагачи, според различни автори, развитието на поведението и комуникацията на децата с РАС. Проучени и описани са позитивни практики за мотивация, за изграждане на желано поведение или реакция, за емоционално развитие, за насърчаване развитието на езикови умения, за инициране на комуникация с другите. Описват се видовете терапии полезни и необходими за стимулиране на комуникативните способности при деца от аутистичния спектър.

На основата на теоретично проучване на проблема и запознаване с резултати от изследвания на различни автори за комуникацията и децата с аутизъм във втора глава се представят схващания за комуникационния процес и неговото функциониране, като се конкретизират комуникативните

нарушения - фонологични, морфологични и синтактични при деца с РАС и трудностите, които срещат при разбирането на писмената и устната реч. Обобщават се основните проблеми свързани с разбирането и продукцията на речта в социалните взаимодействия затрудняващи двупосочната комуникация предаващ-приемащ. Специално внимание се обръща на комуникационните умения и подходи за тяхното усъвършенстване, включително значимостта на визуалната информация в този процес (по Hodgdon, 2019).

Глава 3 и 4 представят методологията на изследване и получените резултати. Посочени са целта, изследователските въпроси и 2 хипотези на изследването. Не са формулирани обекта и предмета на изследване

Изследването е реализирано със 100 специални учители в Гърция, които работят в структури за специално образование или в общообразователни звена като ресурсни учители. Проведена е онлайн анкетно проучване в Google Docs със специалисти и учители от областта Атика и други провинциални през учебната 2020-2021 година. Данните от проучването са анализирани чрез статистическата програма SPSS22.0.

Във фокус група от 20 специални учители е осъществено стандартно отворено интервю, което дава възможност за сравнение на резултатите от получени от двата метода - анкетно проучване и интервю.

Описано е и изследване на единичен случай (case-study), като са спазени изискванията за конфиденциалност. Образователните интервенции с ученика с РАС, който е работил предимно с ресурсния учител, в индивидуална форма започват в областите, в които е установено, че той среща най-големи трудности. Програмата за интервенция започва с първоначално поставяне на ограничения за

поведението на детето на основата на визуална подкрепа. Прилагат се техники за по-лесно интерпретиране на съобщения от техния естествен контекст, използвайки сигнали от заобикалящата среда и дейности за подобряване на комуникативните умения на ученика. Използват се основно социалните истории за поведение, свързано със социални умения, за въвеждане на промени/нови практики, за обяснение на поведението на друг, за намаляване на стереотипното поведение, за намаляване на неподходящото поведение и за преподаване на академични умения. Предложената програма за включване на дете с аутизъм, може успешно да се прилага и развива и с други такива деца в бъдеще.

Представени са резултатите от трите части на анкетата – първата относно характеристиките на участниците, втората относно използването на алтернативни форми на комуникация и последната част относно достъпността, прилагането и ефективността на алтернативните форми на комуникация. Резултатите са онагледени с таблици и диаграми.

В Заключение се обобщават постигнатите резултати по отношение на изследователската хипотеза. На основата на резултатите от анкетното проучване и направеното интервю докторант Магалиос констатира, че се потвърждават и две хипотези. Учителите използват персонализирани програми за обучение (Хипотеза 1), както и комуникационната система основана на картини (PECS) и езиковата програма МАКАТОН. Приемат индивидуализирани образователни програми, комуникационната система (PECS), както и езиковата програма МАКАТОН по много положително. Повечето учители са запознати със социалните истории. имат на разположение серия от интервенции и практики, от които могат да избират, за да подкрепят ученици с РАС.

Конкретизирани са препоръки за обогатяване на педагогическата практика.

Приносите не са ясно открити и формулирани в теоретичен и практически аспект.

Преценка на публикациите:

Публикациите са 3 на брой и са по темата на дисертационния труд. Би трябвало да се отразят в списъка на публикациите в съответствие с приетите изисквания.

Автореферат

Авторефератът представя по обобщен начин дисертационния труд. Открити са обобщените изводи и приноси на автора

Препоръки и бележки към дисертационния труд:

- Има известна фрагментарност и разпокъсаност при структуриране на отделни моменти от дисертацията.
- На места има повторение на информация от първа във втора глава, макар и представена малко по – различно.
- Някои подробности в теоретичната част са излишни – например такива свързани с медицински описания, както и точка 2.3, подточка 2.3.1, подточка 2.3.2. от втора глава. Заглавията им звучат добре, включената в тях информация е интересна, но темата е за стимулиране на комуникативните способности **конкретно** при деца от аутистичния спектър.
- В теоретичното изследване би могло докторант Магалиос да представи по- осезателно, по-отчетливо не само схващанията на водещи автори по разглежданата проблематика, но и собствени оценки и интерпретации, обобщения и изводи.

Въпроси:

1. Кои са обекта и предмета на дисертационния труд?
2. Какви препоръки бихте дали на учителите за стимулиране на комуникативните способности на деца от аутистичния спектър?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Представеният дисертационен труд, разработен от докторант Константинос Магалиос отговаря на изискванията, които се предявяват към разработки за придобиването на образователната и научна степен „доктор”.

На основата на очертаните достойнства на труда, на демонстрираното умение за научно изследване на автора, давам положителна оценка и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на Константинос Йоаннис Магалиос в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“

27.01.2023 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

Проф. д-р Пелагия Терзийска